

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Доноси и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 12. У Сомбору 30. јуна 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

II. Опште васпитање у Енглеској.

(Свршетак.)

Имамо у руци сабрана предавања најзнатнијих енглеских и шкотских професора, у којима се доказује васпитна моћ хемије, физике, физиологије итд. — Морамо признати, да је у томе много истине. Нове катедре природних наука непрестано се освивају на енглеским свеучилиштима. И техничке науке, којих корист у школама нису Енглези припознавали, почињу себи крчити пут. Инжењерске катедре, без којих су Енглези своју земљу просекли каналима и прекрилили жељезницама, најпосле су ипак подигнуте на Дурхамском свеучилишту, на краљевском колеџу и на Лондонској свеучилишној колеџији.

Али једва се може очекивати, да ће Енглези имати икад толико мноштво техничких катедара, као што их видимо у земљи скроз нетехничкој, у Немачкој, где се скоро сваки фабрички обрт поноси засебном катедром

Но главна ствар у енглеском васпитању је — *характер*, навика владати самим собом (*selfgovernment*), што је знамење сваког правог дентлмена. На одгајање и утврђење карактера обраћа енглеско васпитање главну пажњу. Стари енглески университети и знамените енглеске школе више су васпитни заводи него наставни.

Питомци живе по правилу у заводу, а тек изнимно стапују по кућама и долазе само на науку у завод. У тим затвореним заводима влада некако у пола дух породични, у пола јавни и набљудава се много пута велика строгост. Оксфордски студенти не уживају ни из далека ону слободу, какву смо ми научени сматрати за карактеристику ђачкога живота. Живе у колезима под непрестаним, скоро манастирским надзором и

дужни су да се повинују мноштву прописа, којима би се стешњен осећао и ђак немачке или наше гимназије.

Нема сумње, да аристократска и богата омладина, кад за час изђе из ограда Оксфордске, обилном мером накнади сва одрицања колежнога живота манастирског. Ипак се она навикне на послушност законима и кад се врати натраг, навлачи поново своје црно одело и старинске шешире без форме.

„Велику важност има у *васпитању* поука, већу пример‘ највећу управа (training),“ говори енглеска педагогика. Не познајемо ни у једном језику речи, којом би се дало превести то енглеско »training.« Њим се исказује невидљиви дух наставног завода, који као неком жељезном вољом подчињава себи сваку личну склоност.

Мишљења смо, да није само та реч, него да је и сам појам, који она означаје, нешто чисто енглеско. Разглашени ред немачке школе, касарнски запт француских колега нема ништа налик на тај *характер* старих енглеских школа, који као невидљиви створ борави међ зуповима завода и подчињава себи у истој мери ђаке учитеље и слуге.

Школски запт одржавају поглавито сами ђаци. Он се састоји у послушности према написаним законима и наслеђеном реду, који се од столећа чува у многим старим школама. Преступника казне најчешће другови, и то са строгошћу, коју мора учитељ да умерава. За то чувају ђаци и своја права, призната написаним наређењима или утврђена стародавним обичајем. Самоуправа (selfgovernment), не самовлада, јако је развијена у енглеским школама.

„Чим раније почнете опхађати са дечаком као са зрелим човеком, у толико ће раније постати човек.“ Та изрека хладне, трговачке моралке Локеове која је опште обележје Енглеза, постала је аксиом енглеске педагогике и странац ће с дивљењем, помешаним са одвратношћу, да посматра мале, десетогодишње центлмене са округлим шеширима, који са свим озбиљно расправљају о свакидањим и важним стварима (с излетима, путовању на жељезници) и свуда знају себи да даду достојанство. У северној Америци дали су том истом педагошком правилу други правац; тамо није оно утицало толико на спољашњу, колико на унутрашњу страну.

У североамериканских ђака сусретамо непостојану смелост, која се јавља у дармању, непријатно дирају човека њихови

разговори о политици и њихова дрека по јавним митинзима. То је у неколико рђава страна англосаске педагогике, која прерано потиरे златни огртач наивности, којим је природа покрила лака крилашца детињства; ако и не ствара незреле философе-систематичаре, рађа зато ону превремену уздржљивост и неприступачност, које успевају истина у животу, али у зрелог човека одишу хладноћом, а не детету нам их је мучно гледати. Ти мали, хладни центлмени, који знају *да се држе*, нешто су одвратно за нашу славенску нарав.

Енглеско васпитање тако је јако заузето за оно, што је корисно, да често занемарује лепоту; оно мисли само на оно, што је од трајне користи за живот, и пре но што је време кида цвеће, које и без тога рано вене. Али мислимо, да васпитање, које образује у детету будућега човека, не сме заборављати, да је и детињство доба живота и то често најлепше његово доба.

Него какав је карактер народа, такав је и карактер његовог васпитања; усред најразвијенијег американског живота, где је све тако лепо и практично уређено, Русу је поред све удобности тесно и загушно.

У Енглеској је, као што рекосмо, јавно васпитање ствар појединаца, не владе. Не обзирући се на то ни на његове схоластичке форме, које на први поглед изгледају противне обртничком значају земље, није можда nigде васпитање тако проникнуто народним карактером као у Енглеској. Оно се ту створило са свим самостално, не позајмљујући и не подражавајући ништа, све је произашло из историје народа. Васпитање је досад главним сачиниоцем историјског развита британске основе, коју као свето преноси с поколења на поколење.

Француски публициста Монталанбер са свим право означава васпитни систем Енглеске, ком на челу стоји Оксфорд и Кембриџ, као главан стуб британске конституције. И демократска странка увидела је, да је стара британска педагогика, кроз и кроз проникнута аристократским карактером, главна сметња за извађање оних централишућих и нивелишућих планова, које енглеска демократија тежи да уведе у живот. Зато нападају демократе жестоко на старе корпорације Оксфордске и Кембриџске, пребацујући им застарелост, устојаност и неспособност и ишту од њих реформе по немачком начину.

Али стари универзитети држе се досад чврсто и веома споро припуштају оне реформе, које су се јасно показале као

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

неопходна потреба у народном животу. Они не престају васпитавати енглеске центлмене, уче их обичајима предака и с поносом додају нове слике дугоме реду оних, којима су украшене готске дворане њихових колегија. Те слике доказују, колико се врских мужева спремило за јаван рад у старинским зидинама енглеских свеучилишта, о којима пише Канинг:

„Што наша историја показује скоро непрекидни ред људи, који су у најочајнијим временима били стуб отаџбине, јаки у речи и на делу, што нам не оскудевају ни у једној грани државне управе људи, који знају наћи средства и постићи циљ, за то морамо бити захвалношћу обвезани пре свега суставу наших јавних школа и свеучилишта.“

Васпитање сиротиње, на коју се почиње сада у Енглеској пажња обрађати, ништа не мења аристократски карактер енглескога васпитања. То није ништа друго него милостиња, коју богаташ баца просјаку, дело хришћанскога милосрђа, с којим енглески центлмен спаја тако понос свога рода, и напослетку мера мудре полиције и финансијални обрачун грађанства, које знаде, да је издржавање преступника у затвору, камо сиромаша најчешће одводи незнање, много скупље, него његово васпитање.

Туробни назив „Школе за напуштене“ (ragged schools) означава већ сам карактер тога васпитања. Али педагошка филантропија енглеска једва да ће моћи савладати грубо незнање науперизма. Ужасна та појава расте у огромним размерама. Умирио се истина за час срушењем царине на жито и иселавањем у Америку, које је важније за Ирску него за Енглеску, али то су палијативна средства, која помажу за неко време.

Теорија Малтусова, која је грозна за све и коју нико није оборио, није за Енглеску више теорија, него најважније питање, које сваки час куца на врата и као баснословна авет захтева нове и нове жртве.

Верујемо, да ће људи решити и ту Сфингину загонетку, али досад није решена.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Други разред.

(Свршетак.)

Дељење. Број, који се дели, зове се *делимак*; број, којим се дели, зове се *делитељ*; број, који се добије, пошто се дељење изврши, зове се *количник*. Имена та треба да дођу тек онда на ред, кад деца ствар добро разуму.

Дељење се оснива на двама напредставама, на *садржавању* и на *деоби*. Кад се пита: Међу колико деце могу да се поделе 48 новч., па да свако дете добије 6 новч.? онда закључујемо: Од 48 новч. може толико пута по једно дете да добије 6 новч., колико пута могу 6 новч. да се узму од 48 новч., или колико се пута 6 новч. у 48 новч. налазе, *садрже* т. ј. 8 пута, дакле између 8 деце. Ту имамо дакле посла са представом *садржавања*. Али кад се пита: Међ 6 деце имају подједнако да се разделе 48 новч., колико ће новчића добити свако дете? онда закључујемо: Свако ће дете добити *шести део* од 48 новч. т. ј. 8 новч. Овде имамо дакле *деобу*, разлагање у једнаке делове. У оба случаја су 48 новч. у 6 једнака дела раздвојена, т. ј. у 6 пута по 8 новч.

Код прве задаће гласио је одговор 8 деце, код друге 8 новчића. Разлика је дакле само у именовању резултата, које омет зависи од питања. Али одмах овде треба да се почне строго да пази на то, да решење одговара питању. Промењивање представа показивало би, да се при решавању не мисли. Томе треба рано на пут стати и ништа не дозвољавати решења као н. пр. ова: а) Међу колико деце могу да се поделе 48 новч., па да свако дете добије 6 новч.? *Шести део од 48 новч. је 8; дакле 8 деце.* Али по задаћи не треба 48 новч. да се деле на 6, него на 8 једнаких делова. Или: Међу 6 деце имају подједнако да се разделе 48 новч., колико ће новчића добити свако дете? *Једно дете добиће толико новчића, колико се пута 6 у 48 налази.* Али 6 деце не могу да се налазе никад у 48 новчића; такво решавање је дакле несмисао!

Ове представе треба зато помоћу примењених задаћа да постану деци јасне, јер су у примени обе форме једнако оправдане.

Дељење је, чим се тиче броја, који лежи изван таблице множења, већином врло заплетен посао; зато је потребна прилична доза стрпљења, да се не пренагли, него да се постепено и полагано прелази са лакшега на теже. Али кад се сретно савладају прве тешкоће, онда је врло много задобивено за доцније случајеве.

И. *Садржавање.* а) *Садржавање у кругу таблице.* На рачуналци се покаже и деца говоре:

$$\begin{array}{l}
 1 = 1 \times 1, \text{ дакле се } 1 \text{ у } 1 \text{ налази } 1 \text{ пут,} \\
 2 = 2 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ у } 2 \text{ " } 2 \text{ " } \\
 3 = 3 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ у } 3 \text{ " } 3 \text{ " } \\
 \text{до} \\
 10 = 10 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ у } 10 \text{ " } 10 \text{ " } \\
 2 = 1 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ у } 2 \text{ " } 1 \text{ " } \\
 4 = 2 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ у } 4 \text{ " } 2 \text{ " } \\
 6 = 3 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ у } 6 \text{ " } 3 \text{ " } \\
 \text{до} \\
 20 = 10 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ у } 20 \text{ " } 10 \text{ " }
 \end{array}$$

Тако се исто ради са трећим, четвртим итд. до десетим редом, најпре очигледно на рачуналци и после у глави. Али никад се не сме прелазити на нов ред, док се предходан не зна сасвим сигурно. Код дељења се морају ређати један за другим многи закључци и у том лежи тешкоћа, коју оно проузрокује деци. Али то не треба учитеља да поплаши; јер

над се само број 2 научи једном као што треба, онда ће посао са оним другим бројевима бити сасвим лак. Писмено израђивање оставићемо на страну, догод деца сасвим добро ствар не знају. Из онога, што се пре учило, има доста градива за понављање, које никад не шкоди. За темељно вежбање са бројем 2 нека се употребе 4 па и 6 недеља. Остале све бројеве проћи ћемо после скоро за исто време.

Доцније се могу редови изговарати и на овај начин:

$$\begin{array}{l} 3 \text{ се у } 3 \text{ налази } 1 \text{ пут, јер је } 1 \times 3 = 3 \\ 3 \text{ " " } 6 \text{ " } 2 \text{ " " " } 2 \times 3 = 6 \\ 3 \text{ " " } 9 \text{ " } 3 \text{ " " " } 3 \times 3 = 9 \\ \text{до} \\ 3 \text{ " " } 30 \text{ " } 10 \text{ " " " } 10 \times 3 = 30 \end{array}$$

После сваког реда стављају се многе помешане и примењене задаће. За тим долази *садржавање са остатцима* у кругу таблице множења. И ово се вежба најпре у редовима, доцније ван редова. При том нека се не пропусти очигледно представљање на рачуналци. Код 3 у 19 покаже се, да је $19 = 6 \times 3 + 1$, дакле се 3 у 19 налази 6 пута са остатком 1.

б) *Задаће о садржавању, које прелазе таблицу.* Деле се: аа) чисте и помешане десетице са основним бројевима, н. пр. 5 у 80 и 6 у 84; бб) чисте десетице са чистим и помешаним десетицама, н. пр. 20 у 60, 16 у 80, и вв) помешане десетице са помешаним десетицама, н. пр. 24 у 96. Начин решавања је за 5 у 80 овај: $80 = 50 + 30$; 5 се у 50 налази 10 пута и у 30 још 6 пута, дакле се у 80 налази 10 пута + 6 пута т. ј. 16 пута. Код задаће 6 у 84 разложи се $84 = 60 + 24$. Код 20 у 60 ради се укратко: 20 се у 60 налази 3 пут, јер је $3 \times 20 = 60$. (Покаже се на рачуналци.) Код задаће 16 у 80 нека деца покушају са 2×16 , 3×16 итд., док не дођу најпосле до 5×16 . Исто тако код 24 у 96. За тим долазе задаће са остатцима, које се на исти начин покрећу и решавају. Код тих задаћа треба поглавито пажња да се обрати на питање: Колико се пута неки број у другоме садржи.

в) *Тиха вежбања* задају се само у форми: 5 у $45 = 9$, што се чита: Колико се пута садржи 5 у 45? Тако се раде цели редови. Код задаћа са остатком напише се поред количника остатак, н. пр. 6 у $29 = 4$, остатак 5.

П. *Деоба.* И деоба се наслања као и садржавање на таблицу множења. Вежба се овако:

$$\begin{array}{l} 2 = 2 \times 1, \text{ дак. је } 1 \text{ половина од } 2, \quad 4 = 2 \times 2, \text{ дак. је } 2 \text{ половина од } 4, \\ 3 = 3 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ трећина од } 3, \quad 6 = 3 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ трећина од } 6, \\ 4 = 4 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ четврт. од } 4, \quad 8 = 4 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ четврт. од } 8, \\ \text{до} \qquad \qquad \qquad \text{до} \\ 10 = 10 \times 1, \text{ " " } 1 \text{ десетина од } 10. \quad 20 = 10 \times 2, \text{ " " } 2 \text{ десетина од } 20. \end{array}$$

На тај начин ради се са свима осталим редовима. За тим се тражи од сваког броја у другом реду половина, од сваког броја у трећем реду трећина, од сваког броја у четвртом реду четвртина итд. После се стављају помешане задаће, н. пр.: Колико износи 4. део од 36? Од ког броја 7 је 5. део? Који је део 6 од 42? итд. Код задаћа са остатком нека се

WWW.UNIBELGRADE.SR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

овако ради, н. пр. $\frac{1}{6}$ од 50 = ? 50 = 48 + 2; $\frac{1}{6}$ од 48 = 8, дакле је $\frac{1}{6}$ од 50 = 8, и 2 преостају.

б) *Задаће, које прелазе таблицу*, узимају се у истом реду, као код садржавања под б.) Кад ваља да се нађе 4. део од 96, онда се ради: 96 = 80 + 16; 4. део од 80 = 20, 4. део од 16 = 4, дакле је 4. део од 96 = 24. Да ученик нађе 12. део од 68, мора најпре да гледа, је ли то 1, 2, 3 итд., док не дође најпосле на $12 \times 5 = 60$, да је 5 дакле 12. део од 68, и остатак 8. Примењене задаће олакшавају ученицима много пута посао дељења.

в) *Тиха вежбања* су иста као код садржавања.

Дељење пружа прилику, да се ученици упознају са читањем и писањем разломака. Ма да смо ми имали посла само са основним разломцима, ипак могу код тих вежбања да дођу и изведени разломци, кад делове узмемо по више пута. Пошто је $\frac{1}{3}$ од 15 = 5, онда се покаже, да су 2 таква деле, дакле $\frac{2}{3} = 2 \times 5 = 10$. Исто се тако учи, колика је $\frac{1}{7}$, $\frac{2}{7}$ итд. до $\frac{6}{7}$ од 42.

Зарад вежбања са именованим бројевима пишу се ови редови:

12 комада = 1 туце	7 дана = 1 седмица
24 " = 2 "	14 " = 2 "
до	до
96 " = 8 "	98 " = 14 "
12 комада = 1 туце	7 дана = 1 седмица
13 " = 1 " 1 ком.	8 " = 1 " 1 дан
14 " = 1 " 2 "	9 " = 1 " 2 "
15 " = 1 " 3 "	10 " = 1 " 3 "
итд.	итд.

Вежба се претварање сатова у дане, комада у тупцета, дана у месеце итд. После се задају још и овакве задаће: Једна оловка кошта 4 новч.; шта кошта 1 туце? За 9 новч. добију се 6 комада; колико се комада добију за 72 новч.? 24 фунте коштају 72 новч.; шта кошта 1 фунта?

Напослетку нека се посвети још особита пажња бројевима, који најчешће у животу долазе. Овамо спадају бројеви 10, 12, 24, 50 и 100. Пошто је број 100 најважнији, то да покажемо на њему, каква све вежбања треба да се предузму: $100 = 100 \times 1 = 50 \times 2 = 25 \times 4 = 20 \times 5 = 10 \times 10 = 5 \times 20 = 4 \times 25 = 2 \times 50 = 1 \times 100$, дакле се 1 у 100 налази 100 пута, 2 у 100 50 пута, 4 у 100 25 пута, 5 у 100 20 пута, 10 у 100 10 пута, 20 у 100 5 пута, 25 у 100 4 пута, 50 у 100 2 пута, 100 у 100 1 пут, и по томе је дакле $\frac{1}{100}$ од 100 = 1, $\frac{1}{50}$ од 100 = 2, $\frac{1}{25}$ од 100 = 4, $\frac{1}{20}$ од 100 = 5, $\frac{1}{10}$ од 100 = 10, $\frac{1}{5}$ од 100 = 20, $\frac{1}{4}$ од 100 = 25, $\frac{1}{2}$ од 100 = 50. Код тих вежбања могу да се употребе ове примене: Пошто је $\frac{1}{2}$ од 100 = 50, то је $\frac{1}{2}$ фор. = 50 новч.; пошто је $\frac{1}{4}$ од 100 = 25, то је $\frac{1}{4}$ фор. = 25 новч.; пошто је $\frac{1}{5}$ од 100 = 20, то је $\frac{1}{5}$ фор. = 20 новч.; пошто је $\frac{1}{10}$ од 100 = 10, то је $\frac{1}{10}$ фор. = 10 новч. итд. На исти начин ћемо учити и разломке од центе, хектолитра, метра итд. За мало часова неће дакако моћи тако да се пређе број 100; биће нужни рачунски часови од 2 до 3

месеца, да ученици стеку у томе потребну вештину. Али толико времена и мора том предмету да се посвети, јер баш он обухвата оно, што сваки час треба у свакидањем животу.

За задавање задаћа нека се учитељ служи „Рачуницом за срп. нар. школе II. књига“ (изишла код Браће Јовановића у Панчеву.)

Тим је исцрпљено прописано градиво за други разред српских народних школа.

ДОБРОТВОРИ СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ СТ. АНДРЕЈСКЕ.

Поводом чланка у бр. 10. Школскога Листа, у коме беше реч о подизању надгробног споменика завештатељу школском Петру Апостоловићу и о другим добротворима србске школе у Ст. Андреји добио је уредник овога листа писмо од једног уваженог старог пријатеља свог, мужа у књижевности нашој заслужног, који је у Сент-Андреји рођен. У писму том допуњује се горњи чланак са споменом вретних добротвора школâ Сент-Андрејских, о којима дописник наш из Сент-Андреје у горњем чланку свом није ништа навео. С тога по олуномоћењу велеуваженог пријатеља свог из писма његовог саопштавам следеће наводе о другим добротворима школе Ст. Андрејске, у допуну чланка што под овим насловом изађе у Школском Листу. Пријатељ нам о томе пише овако :

„Ја известно знам да је при школи српској у Сент-Андреји постојала заклада „Поп — Нешковића,“ из које су о испитима добри а сиромашни ученици добијали поклоне у новцу. И ја сам из тог фонда као дете бивао обдариван. То се чинило с неком свечаншћу, коју су ђаци очекивали радошћу и нестрилењем. На ту свечаност долазаше обично надзиратељ над српским школама у оно време Јован Берић старији и после пок. Јевгеније Бурковић а по некад и епископ будимски Платон Атавацковић, а наравно да су искупљени били на свечаности и сви отличнији Сентандрејски грађани. Школски тутори побринуше се, те набавише нове талире и цванцике, што су деци давани. Најпре су обдаривана деца најстарија, која су учила нешто и латински, јер се тада у најстаријој класи ове школе учила латинска граматика и то тако добро, да су добри ђаци из те школе више знали него они који су учили јавну гимназију. Мој тадашњи учитељ Васа Арсенивић био је човек бистар, речит и умео је деци врло јасно да казује оно што су требала да науче. Сећам се да сам од њега толико рачуна научио, да доцније, прешавши у гимназију, није ми требало ништа да учим; јер сам све оне рачуне знао што су се у вишим разредима у гимназији учили, а било је тада у гимназији шест разреда.

Из фонда Нешковићевог давана је деци награда овако. Прозивано је свако дете поименце и прозвани с поносом ступао је пред сто, са ког је поштована и добродушна старина, наместник протопресвитерата Јован Недић узимао појединце гомилице лених сребрњака и даваше уз лепу поуку изабрањој за обдарене деци. Из овога се види дакле, да и покојни Јефта Нешковић, који је установио тај фонд, долази у ред добротвора српске сентандрејске школе и заслужује да се о њему што више спомене

онда, кад се помињу добротвори школе сентандрејске, на треба да се то учини тим пре, што је његова заклада ранија од апостолићеве и можда је била повод овој. Дописник Школскога Листа П. Б. из Сент-Андреје учиниће услугу историји наше образованости, ако о покојном Јефти Нешковићу што више у Св. Андреји дозна и саопшти, а то треба да учини што пре, јер тамо нестаје већ људи, који су кадри да му о томе даду поуздана обавештења. И донде, док то не учини, нека се зна што је мени о њему познато. Слушао сам у детињству, да је покојни Јефта Нешковић нашао негде (некопао) неко големо благо, па да је тако обогативши се купио велико добро и постао властелином. Пре но што је постао племић, било му је породично име „Поп — Нешковић,“ а кад је постао племић поче се прозивати „Нешко.“ Јефта је имао сина Лазу, иза кога је остало више деце и то три сина: Јулије, Јефта и Павле; и четири кћери: Милица, Марија, Злата (Аврелија) и Хермина. По смрти Лазиној деца се поделиле у имању и многа од њих као и сама удовица умру.

Осим Јефте Нешка у ред добротвора школских у Св. Андреји долази и онај честити Србин, који је школи поклонио онај виноград код рита, који је, ако се неварам, некада био једини извор, од куд су се црпели потребни новци за плату тамошњих српских учитеља.

Најпосле међу добротворе новијега времена долази Василије Пластић трговац трнавски, родом сентандрејац. Он је тестаментом својим оставио закладу од 1000 фор. да се приходом отуд одевају сиромашна деца православних родитеља, што се уче у школи Ст. Андрејској. Исти Пластић свршивши у Сент-Андреји два нижа разреда школска оде у трговину, на трудом својим стекао је у Трнави прилично имање, и у завештају свом наредио је, да се по смрти његове жене, из његовог имања оснује заклада при школи Сент-Андрејској од 1000 фор. који да носи његово име а приход да се употребљује на цел, коју напред споменух. Познато ми је да је тај фонд ступио био у живот, и зато се баш чудим да дописник ваш из Сент-Андреје о њему ништа споменуо није. Нека се дакле потруди г. Б. да се о томе обавести па нека путем Школскога Листа саопшти свету и сама правила тог фонда; јер народни учитељи треба да буду главни чувари просветних задужбина.

Именовани Пластић помагао је и за живота добре ученике. Ма да је био човек нешколован и тако рећи изгубљен у туђинштини, имао је осетљиво срце за цркву и за српство. Он је по препоруци једног свог сродника установио фонд од 5000 фор. за подпомагање добрих а сиромашних ученика у гимназији карловачкој; а на Сент-Андрејске српске школе завештао је 1000 фор. Правила за тај фонд, која је његов поменути сродник сачинио приложио је свом тестаменту да буду састав његове последње воље. Из казаног види се да и Василија Пластића треба уврстити међу добротворе Сент-Андрејске школе, као што се он међу добротворима карловачке велике гимназије достојно слави сваке године ради примера за подражавање.

Саопштавајући горње ретке из приватног писма уваженог пријатеља свог, уредник овога листа умољава и од своје стране г. дописника

www.unlib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

из Ст. Андреје да изволи набавити преписе горепомнутих заклада и друге извештаје о истима, које ћемо драге воље у Школском Листу печатати с жељом, да се народ наш путем јавности упознаје са народним добротворима и са руковањем просветних заклада својих.

Н. Ђ. В.

ВЕЋЕ ОБЗИРАЊЕ НА РАЗВИТАК КАРАКТЕРА КОД ЂАКА.

Превео из Висове књиге „Pädagogische Vorträge“ М. С. Кончар, нар. уч.

Прекрсно је преставити себи, да се човечија природа може увек боље развијати васпитањем и да ово можемо скалупити у облик, који је примерен човечанству. Васпитање је велика тајна савршености човечије природе. *Кант.*

Кад говоримо о јачем обзирању на карактерно развиће, није нам ни на крај памети, да пребацујемо штогод школи. Увиђавни учитељи свакад су постављали метом васпитања хармонично развиће душевности и развиће добра карактера. Али један ид најзнатнијих захтева, што га јавно мњење данашње добе од школе иште, дало би се овако рећи: „Школа није само наставни завод, она мора више радити за васпитање, за развиће срца и карактера. Мање знања а више васпитања.“ То је парола значајних заступника јавне штампе. Заступници школе и њезиних интереса не смеју да брзо пролете мимо овакав захтев. Ствар је тако важна, да треба сваки учитељ бар да се испита, да ли је увек сва средства употребио у сврху „васпитања“, и да ли је збиља и у свако доба био васпитач као што је био настављач.

Горњи захтев јавнога мњења тражи се с тога, што се често туже у наше време на растућу разуданост и подивљалост младежи. Такове ћеш тужбе чути у Немачкој и Швицарској.

И ако је растућа подивљалост збиља чињеница, нико јој главнога узрока не ће тражити у школи. У обитељи је недвојбено главни узрок тому. Петљанија и уживање данашњега племена ослабили су обитељски живот, што неповољно уплива на младеж. И црква је у наше доба — на жалост — изгубила од свога васпитнога уплива на народ, *обитељ* и младеж. Али што је мање младежи обитељ и црква, тим јој више мора бити *школа*, и тим већма морају учитељи испитивати сва средства, која су на располагању у сврху васпитања младежи.

Недвојбено је, да је заснивање *правнодобра карактера* коначна *мета васпитања*. Ово одређење мете васпитања тако је једноставно, да ју с тога многи учени педагози не су могли да употребе него су друге сваки на своју руку успостављали. Не ћемо о њима ништа даље расправљати.

Под карактером разумева се трајни правац васцеле особне тежње. Ну пошто тежња може бити правна и неправна, има и правна и неправна карактера. Неправни је карактер испуњен саможивошћу, те га

www.cnlb.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

она и управља. „Таленат се развија у тишини а карактер у животу.“ Ове нам песникове речи кажу, да је тек живот са својима борбама и бурама права школа карактера. Развиће карактера не пада дакле у добу школских година. Па ипак има школа срестава да развиће карактера или унапреди или устави. Није свеједно, држи ли се школа принципа саморадиности ђака или механизма, да ли у школи влада веселост и равнодушност или огорчење и opakост, да ли учитељ увек и свагде највише пази на правно расположење или се задовољава самим успехом.

Пошто се карактер изјављује тежњом, оснива се на развићу воље. Вољом пако не управља само спознаја него и чувства. Целовитост чуства и расположеја, што у души постоје, назива се душевност. Развиће карактера оснива се дакле и на душевности. Развиће душевности и воље морају ићи раме уз раме, ако треба да се развије добар карактер. *Дистервег* означаје душевност не само као врело чуства, него шта више и као корен разумна делања и као темељ енергије и карактера. Философ *Шоенхауер* иде још даље, јер морално делање свађа на „сажалее“ дакле на чувство. Њему је душевност прави извор нравности, а питање душевнога развића било би главно питање васпитања.

Развиће душевности оснива се на развићу чуства. Осим чулних чуства има и симпатичних, естетичних, интелектуалних, моралних и религиозних чуства.

Симпатична су чуства она, која се разбуђују туђим добром и злом. Сажалење, сувесеље, ненавист, злурадост, итд. јесу дакле овакова чуства. Деца имају у опште велику склоност сучуству. Јасно је као сунце, да сучуство и сажалење могу да натерају вољу делима милости и љубави, правнима делима. Васпитач ће дакле њези ових чуства обратити велику бригу. Да се разбуди сучуство, мора учитељ настојати, да у својима ђацима узнегује поштовање и љубав људи. Ђаци морају с тога да познавају особито *добре стране* људи али тако, да их не обухвати једнострано оптимизам. Скандалозна литература не сме ни најмање бити позната ђаку. Човек треба да у наставу изађе у свом достанству и крпости. Религиозни поглед света повишује достојанство човеково. Песничтво, црквена и светска историја давају богат материјал, којим ће се у ђака усадити поштовање и љубав људи. Учитељев пример у његову сажалењу људи и људских удеса никада не ће промашити уписа на децу. Веселост школе, пријазност и доброта учитељева и унапређење ђака разбуди ће у ђаку чувство захвалности и уски духовни саобраћај са саученицима преокреће се у сувесеље, сажалење, свопљивост, отвореност, праведност а то су клице друштвених крпости. Невоље људске нека се описују ђаку живима бојама, и нека се ђак рано учи, пренети се у положај других људи. У повестничкој настави можно је то само бијографијама. И природне науке морају описима из живота индивидуа разбудити сучуство ђаково. У ту сврху основали су ђаци у појединим земљама друштва на обрану животиња.

Чуства, која се пробуђују предочењем љупкости, лепоте, узвишености називају се *естетична* чуства. Она настају суделовањем душевности са чуловношћу. Естетично чувство може да буде богато врело чистих

животних радости, obrana proti surovosti i prostoti i uskoravaње нравности човечије. Све, што рани чувство лепоте, једноставности и хармоније, разбуђује естетична чувства. Дела *лепе уметности* и живе бљске требало би да ресе школску собу; једноставна, лепа *народна тема* и *поезија* читанке ваља да развеселују срце а све лепо и узвишено у слободној *природи* божијој мора се ђаку у природописној настави уносити у свест. Све, што му се не свиђа и противно је његову *свиду*, мора се отстранити. Све, што је лепо, зато је, да узвиси достојанство човеково и с тога је у уском одношају с правношћу. Зато не сме учитељ ни његу ових чуства да пушти из вида.

Веселење за истину, сигурност, разговетност и ред јест *интелектуално* чувство. О овом чувству пева Шилер у својој песми на „веселење“: „Са огњишта истине смеши се она истражитељу.“ Интелектуална дакле чувства свечана су за учине спознаје. Према томе унапређују се разумном, очигледном, бистром и уверљивом наставом, која особито захтева саморадиност ученикову. Настава пако, која није ништа друго до предрицање и напаметно учење неразумљивих реченица и догма не може ништа друго да ускорује до зловољу, негодовање, неизвестност и замршеност и с тога нанаша шкоду душевном развићу.

(Наставиће се.)

ШКОЛСТВО У СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА.

Народна настава се у новије доба знатно подигла. Узрок томе лежи у бољој наставној методи, у савршенијем образовању учитеља и у богатом школском фонду разних држава. У народним школама свију држава и територија је настава слободна, бесплатна и безконфесиона, тако да је свима приступачна. Веронаука се не предаје у школи. Црква је одељена од државе; с тога нема црква ни најмање контроле над народним школама, које стоје под државним надзором.

Организација школства је у већини држава демократична. Народне школе раздељене су у школске диштрикте; сваки школски диштрикат има школског саветника, кога бирају по општем праву гласања становници диштрикта. Над разним географским школским диштриктима стоји ерески школски суперинтенденат, ког такођер народ бира, а над свима народним школама у држави води надзор онет народом изабрани државни школски суперинтенденат.

И учитељски се сталеж у новије доба знатно поправио. Том су поглавито допринеле нормалне школе или учитељске семинарије, у којима се образују ваљани народни учитељи и учитељице. У Сједињеним Државама има око 250 нормалних школа, у којима раде 1500 нормалних учитеља. Наставни предмети у тим нормалним школама су поглавито: слободни писмени састави, повесница, књижевност, земљопис, практичка педагогика, реторика, основи геологије, ботаника, хемија, физика, физиологија, аритметика, геометрија, цртање, музика и од чести и немачки и француски језик. Учитељи и учитељице, који се образују у тим нормалним школама две-три године, добију пошто положи испит диплому, на основу које се намештају као учитељи. Али у вишим варошким школама наме-

штају се већином само такви учитељи, који су стекли на универзитетима класичко и научно образовање.

Број народних учитеља износи преко 300.000, где је број женских учитеља од прилике за четвртину већи од броја мушких учитеља. Просеком износи плата учитеља 50 долара месечно за мушке и 30 долара за женске учитеље; она се мења по степену школе; у варошким школама износи плата по степену школе за мушке учитеље 750—2500 долара годишње, а 650—1500 долара годишње за женске учитеље.

Битна разлика постоји између слободних народних школа по варошима и по селима. Варошке школе су скоро редовно раздвојене у 8 степена, тако да је највиши степен у многим варошким школама уједно припремни разред за одлазак на академије. У повије доба уведене су у више степене варошких школа природне науке, књиговодство, технологија и т. д. Сеоске школе су се, одкако су ступиле у живот нормалне учитељске школе, изванредно поправиле. Пре се главна настава састојала у читању, писању и рачунању, а сада се у многим државама уче још историја, географија, граматика, грађански устав републике, природопис итд.

(Свршиће се.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Испити о учитељској способности) у српској учитељској школи у Сомбору почели су 21. јуна и трајали су до закључно 25. јуна т. г. под председништвом главнога школскога референта високородног господина дра Ђорђа Натошевића и уз заседање благор. г. шк. референта С. В. Поповића и окружног проте сомборског пречасног господина Љубомира Кунусаревића као изасланика народног школског савета. Испиту је предстало 18 кандидата и 27 кандидаткиња. О резултату испита јавићемо у идућем броју.

(Загреб.) Српски самостални клуб поднео је хрватском сабору у седници од 8. (20.) јуна „Законски предлог о уређењу послова односећих се на црквено-школску аутономију Срба српско-православне вере у краљевинама Хрватској и Славонији, као и о употреби ћирилице.“ Прва два параграфа тога предлога гласе: „§. 1. Срби исповедници вере српско-православне у краљевинама Хрватској и Славонији, станујући у српској самосталној митрополији власни су уз приузддржај права врховнога надзора Његова Величанства послове своје цркве, школе и овамо односећих се заклада, у свом српском народно-црквеном конгресу, сазваном по патријарху-митрополиту српском, за све исповеднике исте цркве, припадајуће патријаршији — митрополији српској — самостално решавати и уређивати у границама земаљских закона и те послове по својим органима руководити и њима управљати у смислу установа створених на тим народно-црквеним саборима и одобрених по Његовом Величанству. §. 2. Исповедницима исте вере ујемчава се на темељу начела о равноправности потпомагање том црквено-школском аутономијом установљених института са размерном истпором из земаљских средстава.“ Предлог тај потписао је 15 Срба посланика. Ради предходне расправе тога предмета изабрао је сабор одбор ad hoc од 9 лица.

(Сарајево.) На православној богословији у Рељеву треба да се 1. октобра о. г. попуне два наставничка места. Земаљска влада расписала је већ на иста стечај. Траже се професор за богословске и помоћни учитељ за светске предмете. Првome ће бити плата 1500 ф., другом 1000 ф., уз то ће један и други имати стан у заводу и заједничку храну са питомцима. Прво место могу добити само православни свештеници, за друго место имаће првенство они, који су оспособљени за наставу на грађанским или средњим школама. Молбенице имају се до 3. (15.) августа путем претпостављене власти упутити земаљској влади за Босну и Херцеговину у Сарајево.

(Панчево.) 5. и 6. јуна бавио се у Панчеву гл. надзорник српских народних школа г. Др. Ђорђе Натошевић ради инспицирања више девојачке школе. Из Панчева је отпутовао господин гл. надзорник и у друга места ради вршења надзора. — Гђа. Мила М. Крачевића рођ. Барако поклонила је вишој девојачкој школи велику и дивно израђену слику св. Саве.

(Загреб.) Хрватски педагогијско-књижевни збор кани у другој половини септембра т. г. да одржи изванредну главну скупштину у прославу десетгодишњице новог школског закона. Као што је познато покосио је тај школски закон српске вероисповедне школе у троједној краљевини. — Земаљска влада интерпелована је у сабору о укидању кр. женске препарандије у Загребу. Предстојник Вончина одговорио је, да влада остаје при свом решењу, да се поменута препарандија концем ове школске године укине, што је сабор великом већином на знање узео. — Вести о поделињу права јавности српској учитељској школи у Карловцу имамо да додамо, да би јавност имала да ступи у живот истом од 1. октобра идуће школске године, а међутим ће се земаљска влада обратити или се већ обратила нашем народном школском савету у Карловцима ради потребнога обавештаја о неким одношајима, о којима као да није доста информисана и од којих зависи проглашење јавности.

(Баја.) По извештају уг. кр. државне учитељске школе у Баји било је у истој минуле школске године 63 приправника и то: у IV. разреду 16, у III. 14, у II. 18 и у I. 15. — 7 приправника беху православне вероисповести. Буњевачки (српски) језик учило је 17 приправника. — Учитељски испит полагала су ове године 22 кандидата, од којих су 10 положили испит с одличним успехом, 6 са добрим; 2 су одбијена на 3 месеца, а 2 на годину дана.

(XVIII. скупштина јужноугарског учитељског друштва) сазвана је за 14., 15. и 16. јули по нов. кал. у Вел. Бечкерек.

(Течај маџарског језика у Сегедину) отвара се 14. јула по н. кал.

(Наглуви ученици.) Др. Гал, познати специјалиста за уши у Паризу, нашао је на основу многобројних испитивања, да су 20—25% од свију ученика наглуви. Та деца не знају обично ништа за своју невољу, а учитељи их не ретко сматрају за леђе, расејане и у учењу заостале, а то с тога, што су у разреду имала неудесна места. Свакако захтева та појава мало пажње.

(Феријалне колоније у Галичкој.) Ових ферија послаће из Лавова први пут 100 мушке деце из здравствених обзира у здраву сеоску око-

лиду да тамо ферије проведу. У истом месту склопио се још и одбор госпођа, који би ту исту благодат хтео да пружи и девојчицама.

(*Јубилеј у Шнеифенталу.*) Славни васпитни завод у Шнеифенталу што га г. 1784. основао Салцман, славио је 4. јуна своју стогодишњицу, при којој је учествовао владајући војвода Саксен-Кобург-Готски и многобројни некадашњи ученици тога завода, који од чести заузимају висок положај, у свету.

(*Је ли могуће васпитање карактера у нашим модерним приликама?*)

О том питању расправљао је и у нас по Његовим приповеткама познати немачки писац Росегер у свом часопису „Heimgarten“ и завршио је своју расправу овим речима: „Нека се хиљаду гласова подигну противу мене и нека дескочицама поричу моју тврдњу; ја велим ово: *Васпитање омладине, какво је данас у обичају по варошима, дегенерише моралне особине човечије и води пропаст.*“ Заиста страшно тврђење, у ком је ипак пуно истине!

РАЗНО.

(*Признање Царевићево српском књижевнику.*) Познато је да се Његово Височанство Царевић наш Рудолф интересује и за српски језик и књижевност. Тим поводом поднео је г. Стеван В. Поповић као уредник бивших „Српских Илустрованих Новина“ све бројеве истог листа укорене у дивотним корама Његовом Височанству Царевићу нашем са молбом, да их благоволи примити за своју приватну књижницу. Пуковник Синдлер известио је писмом од 15. јуна г. Стевана С. Поповића, да је Његово ц. и кр. Височанство Царевић Рудолф изволело поднесени му лист најмилостивије примити и заповедити, да се уреднику г. С. В. Поповићу изрази захвално признање Његовог Височанства.

(*У Бањој Луци 12. јуна 1884.*) У суботу 9. јуна о. г. у вече дошао је преузвишени господин министар Венијамин пл. Калај у Бањудуку. Дочек му је био сјајан, дочекан је — штоно веле — као министар. Ма да је у вече око 9 сати на жељезници стигао, дочекала га је пред кућом, ђе ће одјести и сва школска младеж цјелога града у шпалирима. Од сваке школе поздрављен је од једног ученика или ученице. — Сутра дан у неђељу чим су свршене аудијенције, посјећивао је високи гост овдашње школе, у пратњи замјеника поглавице земаљске владе и осталих званичника и мноштва грађана и свештенства. Најприје посјетио је српску школу у 1 сат по подне. Пред школом на 10—15 корака поздравила је г. министра једна ученица 4. р са говором и предала му врло красни свезак цвијећа са широком српском тробојницом. — Под славолуком, који је баш пред капијом начињен био, поздравио је г. министра управитељ школа г. Светозар Вукашиновић у име учитељског тјела са добродошлицом. Славолук је диван био. У форми пирамиде досегао је кров од школске зграде, који је на кат, на горе натпис Ф. Ј. I., а доље ниже: „живио министар Калај!“ са разнобојним пиџемима. — Особито при освјетљењу, то је још дивније изгледало. — Сва је школска зграда окићена била, а витлало се на њој до 30 разних барјака. — Министар је редом све разреде посјетио. Питао је управитеља, како дјеца полазе школу, како напредују, шта се предаје, по којим књигама и т. д., и веома се похвално и задовољно изражавао. У IV. женском разр. прегледао је и женски ручни рад, и после отишао остале школе да посјети. Поп Јован Новаковић, парох Бистрички.

(*Београд.*) Свршени великошколац г. Божа Прокић положио је професорски испит из српског, француског и латинског језика с одличним успехом по једногласној оцени испитног одбора. Испит је тај у толико зна-

бајан, што је г. Божа *први* рођени Србијанац, који је полагао и положио професорски испит из једног од класичких језика.

НЕКРОЛОГ.

Отац лужичких Срба, њихов први родољуб и неуморни писац, бранилац и заштитник српске народности у Лужици *Јован Арношт Смолер* преставио се 1. (13.) јула о. г. у Будинину (у Саксонској) у 68. години живота.

13. о. м. преминуо је у цвету своје младости код своје куће у Староме Бечеју модошки учитељ *Александар Рафајловић*. Покојник је свршио пре две године уч. школу.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Потписани изриче најтоплију благодарност г. г. К. Јовановићу подпредседнику, Др. Љуб. Ненадовићу и Ст. Живковићу одборницима црк. општине, који су 10. јуна т. г. на дан испита из црквеног појања, ову школу својим присуством од стране општине почасловали. У име ученица нека је хвала г. К. Јовановићу, који је са 20 ком. књига разног садржаја добре певце и најревносније похађаче цркве — одарио. Од своје стране кличем: Живели свесни одборници и хиљадили се такови дародавци.

Панчево 18. јуна 1884.

Вељко Константиновић,
учитељ црк. певања.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Бањојлуци Плата 600 ф., 25 ф. за дрва и стан. Молбенице до 15. јула српској православној црквено-школској општини у Бањојлуци (Босна)

— Тражи се за вишу девојачку школу у Сомбору учитељ природних наука, краснописа, цртања и немачког језика са платом од 800 фр. и 80 фр. станарине; даље два учитеља за сомборска селишта Ранчево и Радојевиће са платом од 400 фр. и станом. Молбенице до св. Илје председништву школског одбора у Сомбор.

— Тражи се учитељ у Модричу у Босни. Плата 500 ф., стан, огрев и комад земље. Молбенице до 15. јула правосл. црквено-школском одбору у Модричу.

— Тражи се учитељ у Вел. Гају. Плата 209 ф., 24 меци жита, 24 меци кукуруза, 4 ланца земље, стан и огрев. Молбенице до конца јула српској православној општини у Вел. Гају.

— Тражи се учитељ у Пирошу. Плата 318 ф., стан и 3 јутра земље. Молбенице до 1. августа цркв. школ одбору у Пирош.

— Тражи се учитељ у Машу. Плата 340 ф. 5 ланаца земље, стан и огрев. Молбенице до Преображења српско-православном школском одбору у Машу.

— Тражи се учитељ православне вере у Лединци (400 ф., стан и 40 ф. дрварине) и учитељице исте вере за то место (350 ф., стан и огрев.) Даље се траже учитељи исте вере у Илоку, Нештину, Грабову, Вогњу, Шуљму, Сибачу, Ривици, Путинци, Раковцу и Петровци (доњи.) За Илок је плата 400 ф., стан и огрев, за друга места 350 ф., стан и огрев. Молбенице за сва поменута места управљене на кр. хрв. слан. далм. земаљску владу, одељења за богоштвоје и наставу шаљу се до 10. авг. по нов. кал. кр. школском надзорништву у Вуковар.

— Траже се учитељи православне вере у Беденику, Великој Ператовици, у Турчевићпољу, у Великој Црешљевици, у Ступовачи и у Миклеушки. За Миклеушку плата 400 ф., за сва друга места 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљене као горе до 10. авг. по нов. кал. шк. надзорништву у Веловар.

— Траже се учитељи православне вере у Борови (пошта Сухопоље), у Пчелићу (пошта Сухопоље), у Смуда (пошта Воћин), у Гаћиншту (пошта Вировитица), у Клисци (пошта Воћин), у Сухојмлаки (пошта Слатина), у Мединци (пошта Слатина), у Допсицу (пошта Чепин), у Погановци (пошта Визовац), у Паучју (пошта Ђаково), у Обрадовци (пошта Ораховица), у Капелци (пошта Дољни Михољци) и у Кућанци (пошта Дољни Михољца.) У Смуда, Воћину и Мединци плата 400 ф., за сва друга места 350 ф. стан и огрев. Молбенице управљене као горе до 15. авг. по нов. кал. дотичном месном шк. одбору

— Тражи се учитељ православне вере у Чремушњаку. Плат а 350 ф., стан и огрев. Молбенице управљ. као горе до 10. авг. по нов. кал. кр. котарској области у Петрињи.

НОВЕ КЊИГЕ.

Схематизам источно-православне српске Архиепископске Сремско-Карловачке. За годину 1884. Нови Сад, штампарија А. Пајевића. 8° с. 80. (Са ликом и факсимилом српскога патријарха)

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампач Ф. Битерман.